

Prospects for the development of women's sport during the years of independence in the Republic of Uzbekistan

Sarvinoz OMONOVA¹, Dilbar RAKHMATOVA²

Karshi state university

ARTICLE INFO

Article history:

Received February 2021

Received in revised form

28 March 2022

Accepted 20 April 2022

Available online

15 May 2022

Keywords:

concept of renovation,
reform,
progress,
and modernization,
the legal framework of
sports, continuous system,
the mass sport movement,
children's sports,
women's sports,
elite sport,
sports facilities,
current requirements.

ABSTRACT

On the basis of historical and legal documents, exact data there is represented chronological dynamics of development in the sphere of womens sports, as well great achievements and major events sport movement of our country in the independent years.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss4/S-pp576-582>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Ўзбекистон республикасида мустақиллик йилларида хотин-қизлар спортини ривожлантириш истиқболлари

АННОТАЦИЯ

Мақолада тарихий ва меъёрий-ҳуқуқий хужжатлар, аниқ рақамлар орқали мустақиллик даврида хотин-қизлар спорти соҳасида амалга оширилган улкан ишлар, мамлакатимиз спорт ҳаракатидаги асосий воқеа-ҳодисаларнинг хронологик ривожланиш динамикаси кўрсатилган.

Калим сўзлар:

янгиланиш концепцияси,
ислоҳотлар,
тараққиёт ва
модернизация йўли,
спортнинг ҳуқуқий
асослари,
узлуксиз тизим,
оммавий спорт ҳаракати,
хотин-қизлар спорти,
спорт иншоотлари,
долзарб муаммолар.

¹ Teacher of Karshi State University.

² Teacher of Karshi State University.

Перспективы развития женского спорта в годы независимости в Республике Узбекистан

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

концепция обновления, реформы, путь прогресса и модернизации, правовые основы спорта, интенсивная непрерывная система, массовое спортивное движение, женский спорт, спортивные сооружения, актуальные проблемы.

В статье представлена динамика хронологического развития женского спорта, а также огромные достижения и основные события спортивного движения нашей страны в годы независимости на основе исторических и нормативно-правовых документов.

Мамлакатимизда истиқдолол йилларида хотин-қизлар спортини ривожлантириш, опа-сингилларимизни спорту жалб этиш борасида кенг кўламли ишлар амалга оширилмоқда. Айни кунда мазкур йўналишда республикамизда олиб борилаётган ишлар, эришилаётган натижалар салмоқли эканлигини алоҳида ёътироф этиш лозим.

“Аниқса, қизларимизнинг саломатлигини асраш, уларнинг замонавий билим ва қасб-хунарлар эгаси бўлиб вояга етиши, жамиятда ўз муносаб ўрнини топиши учун биз барчамиз – ота-оналар, жамоатчилик, мутасадди раҳбарлар жавобгарлик ва масъулиятимизни янада кучайтиришимиз зарур.

Нега деганда, қиз бола – бўлғуси оила бекаси, келажагимиз эгасидир. Бугун биз уларга қандай таълим-тарбия берсак, эртага улар янги авлодимизга шундай тарбия беради”.

Мустақилликнинг дастлабки йилларида Ўзбекистон Республикасининг “Жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида”ги Қонуни қабул қилинди. Ушбу Қонуннинг иккинчи таҳрири 2000 йил 26 майда тасдиқланди. Ўзбекистон Республикасининг “Жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида”ги Қонунининг янги таҳрири 2015 йил 4 сентябрда қабул қилинди. Мазкур Қонунда Ўзбекистон ҳукуматининг жисмоний тарбия ва спортни ривожлантириш хуқуқий-меъёрий асослари Конституция ва халкаро хуқуқ нормаларига мос равишда яратилди.

Ўзбекистон Республикасининг “Жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида”ги Қонуни мамлакатимизда жисмоний тарбия ва спорт соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий йўналишларини белгилаб берди: жисмоний тарбия ва спортни ривожлантиришни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш; ҳар кимнинг жисмоний тарбия ва спорт билан эркин шуғулланишга бўлган хуқуқини таъминлаш; жисмоний тарбия ва спорт соҳасидаги давлат ҳамда жамоат бошқарувини уйғунлаштириш; фуқароларнинг жисмоний тарбия ва спорт соҳасидаги хуқуқларининг давлат кафолатларини белгилаш; жисмоний тарбия ва спорт соҳасида камситишга ҳамда зўравонликка йўл қўймаслик; жисмоний тарбия ва спорт билан шуғулланувчи шахслар, шунингдек, жисмоний тарбия ва спорт тадбирлари иштирокчилари ҳамда томошабинларнинг ҳаёти ва соғлиги хавфсизлигини таъминлаш; спортнинг барча турлари ва таркибий қисмларини ривожлантиришга

кўмаклашиш; ногиронлар ва жисмоний имкониятлари чекланган бошқа шахслар, шунингдек, юқори даражада ижтимоий ҳимояга муҳтоҷ аҳоли гуруҳлари ўртасида жисмоний тарбия ва спортни ривожлантиришга кўмаклашиш; Ўзбекистоннинг миллий спорт турлари ва халқ ўйинларини ривожлантириш ҳамда оммалаштириш учун шарт-шароитлар яратиш; фуқароларни жисмоний тарбиялашнинг узлуксизлиги ва давомийлигини таъминлаш; халқаро ҳамкорликни амалга ошириш шулар жумласидандир.

Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 3 июндаги “Жисмоний тарбия ва оммавий спортни янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПК-3031-сон Қарори асосида, спорт соҳасида иқтидорли болаларни танлаб олиш ва ўсиб келаётган ёш авлоднинг жисмоний ҳамда маънавий соғлом бўлиб вояга етиши, уларни соғлом турмуш тарзига интилишлари ва спортга меҳр-муҳаббатни сингдириш ва қизиқишилари борасида кенг кўламли ишлар олиб борилмоқда. Бугунги кунда жойларда спортга қизиқиш изчил кучайиб бориб, спортчи, эпчил ва чаққон, мард ва жасур йигит-қизларимизни машҳурликда дунё тан олмоқда.

Шунингдек, Юртбошимиз Шавкат Мирзиёевнинг 2016-йил 7-ноябрдаги “Ўзбекистон Республикасида спортнинг гимнастика турларини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ҳамда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2016-йил 18-ноябрдаги “Гимнастика бўйича болалар-ўсмирлар ихтисослаштирилган республика олимпия захираси спорт мактаби фаолиятини ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарорлари ижроси юзасидан федерациямиз қатор вазирлик ва ташкилотлар билан ҳамкорликда изчил ишлар олиб бормоқда.

Мустақил Ўзбекистон Республикаси суверенитетининг биринчи йилларида жисмоний тарбия ва спортнинг ривожланишига миллий тараққиётга ёрдам берувчи омил сифатида катта эътибор қаратилди. Айнан шу мақсадларда жисмоний тарбия ва спорт фаолиятидаги ўзгаришлар жамиятимизнинг янги иқтисодий, сиёсий, ижтимоий, маданий шароитларига мослаштирилди, жисмоний тарбия ва спорт янги поғонага олиб чиқилди.

Жисмоний тарбия ва спортни оммавий ахборот воситалари орқали кенг тарғиб қилиш, унинг моҳиятини мамлакат ахолисига етказиш максадида Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йилда 4 ноябрдаги “Оммавий спорт тарғиботини янада кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 484-сонли Қарори қабул қилиниб, унга биноан Ўзбекистон телевидениесида маҳсус “Спорт” канали ташкил этилди.

Мазкур ишлар спорт билан шуғулланувчилар сонининг ортиб боришига замин яратмоқда. Масалан, 2008 йилда футбол билан шуғулланувчиларнинг сони 1991 йилдагига нисбатан 80,6 фоиз, кураш билан шуғулланувчилар эса 89,8 фоизга кўпайган. 1991 йилда юртимизда 52 спорт тури мавжуд бўлса, бугунги кунда 74 та спорт туридан 65 дан ортиғи барча худудларда кенг ривож топиб, уларни оммалаштириш учун шароитлар яратилмоқда.

Ёш авлоднинг жисмоний ва маънавий баркамоллигини таъминлаш, соғлом турмуш тарзини шакллантириш ва спортга меҳр-муҳаббатни ривожлантириш, жойларда болалар спортининг моддий-техник базасини яратиш, замонавий болалар спорт мажмуалари тармоғини барпо этиш, спорт ускуналари ва жиҳозлари билан таъминлаш ишларини янада фаоллаштириш мақсадида 2002 йил октябрь ойида “Ўзбекистон Болалар спортини ривожлантириш жамғармаси” тузилди.

2014 йил мобайнида Болалар спортини ривожлантириш жамғармасининг маблағлари ҳисобидан 18 та намунавий спорт обьекти ва 73 та мактаб спорт зали барпо этилди, 24 та обьектда қарийб 100 миллиард сўмлик реконструкция ва капитал таъмирлаш ишлари амалга оширилди.

1991–2021 йиллар давомида Ўзбекистонда жисмоний тарбия ва спортнинг ривожланишини тўртта асосий йўналишларда кузатиш мумкин: оммавий спорт, болалар спорти, хотин-қизлар спорти, юқори натижалар спорти.

Оммавий спортни ривожлантириш мақсадида аҳолини оммавий тарзда қамраб оладиган мусобақалар орқали барча ижтимоий қатламга мансуб аҳоли вакиллари спортга жалб қилинмоқда. Ҳар йили ёшлар, ишчи ва хизматчилар, маданият, ҳуқуқ-тартибот, мудофаа ходимлари ўртасида баскетбол ва волейбол бўйича “Камолот кубоги”, миллий ўйинлар бўйича “Алпомиш” спорт мусобақалари, ёшларнинг “Шунқорлар” ҳарбий спорт мусобақалари, “Жасорат-ирода ғалаба” ногиронлар спорт мусобақалари, ўқувчи ва талабаларнинг “Умид ниҳоллари”, “Баркамол авлод”, “Универсиада” узлуксиз спорт мусобақалари, аёлларнинг “Тўмарис” спорт фестивали муентазам ўтказилмоқда.

Турли байрамлар, саналарга бағишиланиб ўтказилаётган турли мусобақаларда иштирок этаётган опа-сингилларимиз сафи йилдан-йилга ортиб бормоқда.

Айниқса, хотин-қизлар спортини ривожлантириш, халқаро майдонда кучли рақобат қила оладиган юқори малакали спортчиларни тарбиялаш, турли спорт турларида муносиб захира тайёрлаш ва илмий-амалий салоҳиятга эга етук мутахассис кадрларни етиштириш мамлакатимиз сиёсатининг устувор йуналишига айланди. Ўтган давр ичida спортчи қизларимиз эришган ютуқларни таҳлил қилиб, Ўзбекистонда хотин-қизлар спортининг ривожланиш истиқболини белгилаб олиш имконияти туғилди.

Нуфузли халқаро институтларнинг эътироф этишича, Ўзбекистон дунёning 125 давлати орасида хотин-қизлар учун қулай шароитлар яратиш ва оналикни муҳофаза қилиш борасида етакчи ўринлардан бирини эгаллаб турибди. Жаҳон рейтингида мамлакатимиз ёш авлод саломатлигига энг кўп ғамхўрлик кўрсатаётган ўн давлат сафидан жой олди. Аҳоли генофондини яхшилаш борасида амалга оширилаётган чора-тадбирлар натижасида аёлларнинг ўртача умри 66 ёшдан 73,5 ёшга узайди. Оналар ва гўдаклар ўлими З баробар камайди.

Юртимизда аёлларга хос спорт турларини ривожлантириш, спорт билан шуғулланишни аҳолининг кундалик турмуш тарзига айлантириш ва шу орқали аёллар саломатлигини асраш, аёлда ўз соғлигига бўлган масъулиятни кучайтириш, соғлом авлод туғилишини таъминлаш масаласи устувор вазифалардан бирига айланди. Ўзбекистон давлат жисмоний тарбия институтида “Хотин-қизлар спортини ривожлантириш йўналиши” ташкил этилиб, юқори малакали аёл тренерлар ва жисмоний тарбия ўқитувчиларини тайёрлаш ишлари йўлга қўйилган. Бугунги кунда умумтаълим мактабларида 25169 нафар жисмоний тарбия ўқитувчилари, шундан 6763 нафари аёл, болалар ва ўсмирлар спорт мактабларида эса жами 9983 нафар мураббийлар, шундан 2536 нафари аёл мураббийлар фаолият кўрсатмоқда. 1999 йилда аёл мураббийлар сони 2845 нафарни ташкил этган бўлса, бу кўрсаткич 2012-2018 йиллар давомида 15426 нафарни ташкил этди.

Шунингдек, Вазирлар Маҳкамасининг 2010 йилда қабул қилган “Кишлоқ жойлардаги болалар спорт обьектларида банд бўлган аёл спорт устозлари меҳнатини рағбатлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори муҳим аҳамият касб этди. Бунда қишлоқ жойларда фаолият кўрсатаётган аёл жисмоний тарбия ўқитувчилари ва мураббийлар иш ҳақига 15 фоиз устамалар бериш белгиланди.

Ўтказилган тадқиқот натижаларига кўра, спорт билан шуғулланувчи 6 ёшдан 15 ёшгacha бўлган ўқувчи қизлар сони 2 257 151 нафарни, фоизда жами 46,9 фоиз, қишлоқ жойларда 44,7 фоизни ташкил этди. 2015 йилда болалар спорти обьектларидаги мураббий-ўқитувчиларнинг умумий сони 10 612 нафарни, жумладан, аёллар 2 809 нафар (26,5 фоиз), шундан олий маълумотли мураббий-ўқитувчилар 5045 нафар (47,5 фоиз), хусусан, аёллар 1327 нафарни (47,2 фоизни) ташкил этди.

Бугунги кунда Ўзбекистонда 2 миллионга яқин болалар, шу жумладан, 842 минг қизлар 30 дан ортиқ спорт тури билан мунтазам шуғулланмоқда. Бу рақам 2003 йилга нисбатан 1,4 баробар қўпdir. Мактаб ўқувчиларини жисмоний тарбия ва спорт машғулотларига жалб этиш 20,4 фоиздан 40,5 фоизга, жумладан қизлар ўртасида 16,4 фоиздан 32,5 фоизга ўсди. Умумтаълим мактабларидаги спорт тўғараклари сони 65432 та бўлиб, уларда жами 1637933 нафар ўқувчилар, шу жумладан, 706878 нафари қизлар спорт билан мунтазам шуғулланмоқда. Сунгги ўн йилда қишлоқ жойларда болаларнинг спорт билан мунтазам шуғулланиши 14,5 фоиздан 39 фоизга ўсди. 1990 йилда 448 минг 800 нафар ўқувчиларнинг 7,4 фоизи спорт билан шуғулланган бўлса, 2014 йилда 2 миллион 219 минг нафар, яъни 34,8 фоиз ўқувчиларга спорт билан мунтазам шуғулланишга шароитлар яратилди.

Республика худудларида Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси ташабbusи билан 2005 йилдан бошлаб ҳар йили “Гимнастика барча учун” спорт фестивали, “Отам, онам ва мен – спортчи оила”, “Соғлом аёл – соғлом жамият” шиори остида спорт мусобақалари ташкил этилиб, уларда 500 мингдан ортиқ хотин-қизлар иштирок этмоқда.

2015 йилда 24 та давлатдан ортиқ мамлакатда бўлиб ўтган 53 та халқaro спорт мусобақаларида спортнинг 27 турида 479 нафар (166 нафари қизлар) ўқувчи-ёшлар иштирок этиб жами 314 та медаль (140 та олтин, 83 та кумуш, 91 та бронза) қўлга киритишди (ўтган 2014 йилга нисбатан олтин медаллар сони 14 тага купайган).

2016 йилда Рио-де Жанейрода бўлиб ўтган ёзги Олимпия ўйинларида 70 нафар ўзбекистонлик спортчи (улардан 22 нафар хотин-қизлар) мусобақаларда қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритдилар.

“Ҳозирги кунда халқaro майдонларда Ватанимиз байроғини баланд кўтариб келаётган ...Нигина Шарипова, Барно Мирзаева, Умида Абдуллаева ва Гулноза Матниёзова каби машҳур спортчиларимизнинг номларини барчамиз хурмат ва ғурур билан тилга оламиз”.

2018 йил 4 апрел куни Тошкент шаҳрида Миллий Олимпия Қўмитаси Президенти Умид Аҳматжонов, Жисмоний тарбия ва спорт вазири Шоакрам Исроилов, МОК бош котиби Жасур Матчанов иштирокида конференсия бўлиб ўтди. Унда Спорт фахрийси “Ёшлар иттифоқи спорт маркази” лавозимида ишлаган Абдуллаева Зарина Аъзамовна Ўзбекистон Гимнастика Федератсиясининг янги Президенти этиб тайинланди.

Хозирда Республикаизда хотин-қизларни спортга жалб қилишда гимнастика машғулотларини олиб бориш ва ташкил этишнинг услубий томонларини яратиш ҳамда машғулотларнинг гигиеник талабларини ишлаб чиқишинаётган ишимизнинг долзарб муаммосига айланган.

Хулоса килиб айтганда, истиқлол шарофати, яратиб берилаётган кенг имкониятлар туфайли хотин-қизлар спорти кундан-кунга юксалиб бормоқда. Бу, энг аввало, келажак авлодни яратувчи опа-сингилларимиз соғлигини мустаҳкамлашга, улар ўртасида соғлом турмуш тарзини шакллантиришга хизмат қилмоқда, қолаверса, спорт соҳасида ҳам қизларимиз жаҳон спорт майдонларида юқори марраларни забт этиб, ўзбек аёлларининг, қизларининг нималарга қодир эканликларини намойиш этиб, юртимиз шуҳратини ошираётганлиги барчамизни чексиз қувонтиради.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Ахматов М.С. Узлуксиз таълим тизимида оммавий спорт-соғломлаштириш ишларини самарали бошқариш. / Монография. – Т.: 2005. – Б. 142, 278.
2. Джалилова Л.А. Жисмоний тарбия ва спорт тарихи. – Т., 2013. – Б. 105.
3. Каримов И.А. 2015 йилда иқтисодиётимизда туб таркибий ўзгаришларни амалга ошириш, модернизация ва диверсификация жараёнларини изчил давом эттириш ҳисобидан хусусий мулк ва хусусий тадбиркорликка кенг йўл очиб бериш – устувор вазифамиздир. / Ўзбекистон биринчи Президенти Ислом Каримовнинг мамлакатимизни 2014 йилда ижтимоий-иктисодий ривожлантириш яқунлари ва 2015 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишлиланган Вазирлар Махкамасининг мажлисидаги маърузаси. // “Халқ сўзи”, 2015 йил 17 январь.
4. Мирзиёев Ш.М. “Миллий тараққиёт йўлини қатъият билан давом эттириб, янги босқичга қўтарамиз”. – Тошкент: Ўзбекистон, 2018. – Б. 413.
5. Мирзиёев Ш.М. Миллий тараққиёт йўлини қатъият билан давом эттириб, янги босқичга қўтарамиз. – Т.: Ўзбекистон, 2018. – Б. 350.
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2002 йил 24 октябрдаги “Ўзбекистон Болалар спортини ривожлантириш жамғармасини тузиш тўғрисида”ги ПФ-3154-сонли Фармони. // Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 2002 й., 10-11-сон, 197-модда.
7. Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси томонидан Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганинг 21 йиллигига бағишлиб ўтказилган “Хотин-қизлар ҳуқуқларини таъминлаш – доимий эътиборда” мавзусида республика анжумани. http://uza.uz/oz/society/khotin-izlar-uularini-taminlash-doimii-etiborda-21.11.2013-29595?phrase_id = 1523745 (Электрон ресурс). 2016 йил 14 сентябрда мурожаат этилди.
8. Эрназаров Э. Олимпиада – жаҳон спорти байрами. Илмий-оммабоп рисола. – Т.: “Шарқ”, 2008. – Б. 206.
9. Ягонасан, муқаддас Ватаним, севги ва садоқатим сенга бахшида, Ўзбекистоним. Ўқув услубий қўлланма. – Т.: “Маънавият”, 2014. – Б. 125–126.
10. Berdiev, Jamshid Panjiyevich. “Some considerations about the history of the last medieval cities (an example of the cities of the south of Uzbekistan in the period of the emirate of Bukhara)”. Theoretical & Applied Science 1 (2020): 732–735.

11. Jamshid B. Cities, Guzars, population location and ethnic composition of kashkadarya oasis (XVIII-early XX centuries) // PalArch's Journal of Archaeology of Egypt / Egyptology. – 2020. – Т. 17. – №. 7. – С. 5424–5436.

12. Бердиев Ж. Этнический состав и занятость населения городов Кашкадарьинского оазиса (XVIII начало XX вв.) // Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 10/S. – С. 286–292.